

KÜCÜKDEVECİ: "VYLUČUJÚCI" ÚČINOK VŠEOBECNEJ PRÁVNEJ ZÁSADY ZÁKAZU DISKRIMINÁCIE NA ZÁKLADE VEKU

JÁN ČIPKÁR

Právnická fakulta, Univerzita P. J. Šafárika v Košiciach, Slovenská
republika

Abstract in original language

Predmetom príspevku je otázka akceptovateľnosti „vylučujúceho“ účinku všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku, ktorú ESD opätovne deklaroval v rozsudku vo veci Küçükdeveci. Uvedený účinok posilňuje ochranu práv jednotlivca, jednotlivca dotknutého nesprávnou implementáciou smernice, avšak má negatívny dopad na jednotlivca, ktorý konal v súlade s vnútroštátnym právom, odporujúcim všeobecnej právnej zásade. Autor článku predkladá názor, že tento prístup nemôže byť bez ďalšieho vnímaný ako zásah do právnej istoty, predstavujúcej veľmi zložitý právny koncept. Požiadavka právnej istoty môže byť naplnená prostredníctvom akceptovateľnosti argumentácie ESD, založenej na argumentácii ethosom, pathosom a logom.

Key words in original language

Všeobecná právna zásada; zákaz diskriminácie.

Abstract

The subject of this contribution is acceptability of the “exclusionary” effect of general principle of non-discrimination, which has been once again declared by the ECJ in Küçükdeveci judgment. Aforementioned effect strengthens the legal position of individual affected by improper implementation of directive, it has, however, negative impact on the individual, who acted in compliance with national law, which ran contrary to the general principle. The author of present contribution argues, that this approach cannot be viewed per se as an interference with legal certainty, which is a very complex legal concept. The requirement of legal certainty can be fulfilled through the acceptability of legal reasoning of the ECJ, based on ethos, pathos and logos arguments.

Key words

General principle; non - discrimination.

ESD vyjadril rozsudkom vo veci Mangold¹ jasný postoj. Uviedol, že zásadu zákazu diskriminácie na základe veku je potrebné považovať za všeobecnú

1 Rozsudok ESD vo veci C-144/04 Werner Mangold v Rüdiger Helm [2005] ECR I-9981

právnú zásadu Spoločenstva, ktorej dodržiavanie nemôže závisieť od uplynutia lehoty poskytnutej členským štátom na vykonanie smernice, účelom ktorej je úprava všeobecného rámca boja proti diskriminácii na základe veku. ESD uložil vnútroštátnemu súdu povinnosť zabezpečiť plnú účinnosť všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku tým, že nebude aplikovať žiadne ustanovenie vnútroštátneho práva, ktoré je s ňou v rozpore, a to aj vtedy, ak lehota na vykonanie predmetnej smernice neuplynula. To znamená, že uvedená všeobecná právna zásada nie je zdrojom práv a povinností jednotlivcov ako subjektov komunitárneho práva, ktorý by nahradzoval nezlučiteľné vnútroštátne právo. Jej účinnosť spočíva v tom, že po vykonaní testu proporcionality ESD sa táto stala dôvodom pre vylúčenie rozporného vnútroštátneho práva súdom členského štátu.²

O tom, že vyššie uvedené rozhodnutie v žiadnom prípade nepredstavuje náhodné riešenie, ale základ pre ustálenú judikatúru, svedčí rozsudok ESD vo veci *Kücükdeveci*.³ V tomto prípade musel ESD poskytnúť odpoveď na predbežnú otázku, či je vnútroštátna právna úprava, podľa ktorej sa výpovedné doby predlžujú v závislosti od doby trvania zamestnaneckého pomeru, v rozpore so zákazom diskriminácie na základe veku, a to z dôvodu neprihliadania na dobu trvania zamestnania pred dosiahnutím 25 roku veku zamestnanca pri výpočte dĺžky výpovednej lehoty. V tejto súvislosti sa vnútroštátny súd pýtal, či uvedená vnútroštátna úprava môže byť odôvodnená záujmom zamestnávateľa na pružnom hospodárení v personálnej oblasti na úkor záujmov mladších zamestnancov, od ktorých je vzhľadom na ich vek alebo menšie spoločenské, rodinné a súkromné povinnosti rozumne možné vyžadovať vyššiu pracovnú a osobnú flexibilitu a mobilitu. Tretia otázka, s ktorou sa vnútroštátny súd obrátil na ESD, sa týkala toho, či je predpokladom vylúčenia aplikácie rozporných predpisov členského štátu splnenie povinnosti vnútroštátneho súdu obrátiť sa v danej veci s predbežnou otázkou na ESD.

Vzhľadom na to, že pôvodnou žalobkyňou namietané skutkové okolnosti (skončenie pracovného pomeru výpoveďou) nastali v čase po uplynutí lehoty určenej na prebratie smernice 2000/78,⁴ ESD mal mimoriadnu príležitosť vyjadriť sa k rozsahu a spôsobu aplikácie všeobecnej právnej

2 Tento príspevok predstavuje výstup z riešenia čiastkovej úlohy grantového projektu VEGA č. 1/0325/08 – Sociokultúrne determinanty tvorby a pôsobenia práva v európskom právnom priestore.

3 Rozsudok ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010

4 Smernica Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, ktorá ustanovuje všeobecný rámec rovnakého zaobchádzania v zamestnaní a zárobkovej činnosti, OJ 2000 L 303, s. 16-22

zásady na základe veku a odstrániť pochybnosti o jej právnom režime vyvolané rozsudkom ESD vo veci Mangold. Rozsudok vo veci Mangold sa síce týkal porovnateľného skutkového stavu ako v skúmanom prípade, avšak tento nastal v období, keď lehota na transpozíciu smernice do vnútroštátneho právneho poriadku ešte neuplynula.

ESD pristúpil po konštatovaní, že vnútroštátna právna úprava stanovuje menej priaznivé zaobchádzanie pre zamestnancov, ktorí vstúpili do pracovného pomeru pred dovŕšením veku 25 rokov, k overovaniu, či sú prostriedky členského štátu použité k dosiahnutiu legitímneho cieľa v súlade s požiadavkami proporcionality.⁵

Podľa ESD nemožno dotknutú vnútroštátnu právnu úpravu považovať za spôsobilý prostriedok na dosiahnutie cieľa sledovaného členským štátom, ktorým podľa tvrdenia nemeckej vlády bolo zvýšenie ochrany zamestnancov v závislosti na dobe trvania pracovného pomeru, pretože k predĺžovaniu výpovednej doby dochádzalo s oneskorením u každého zamestnanca, ktorý vstúpil do pracovného pomeru pred dosiahnutím veku 25 rokov, a to aj v prípade, ak zamestnanec u zamestnávateľa pracoval dlhší čas.⁶ ESD teda uzavrel, že všeobecná zásada zákazu diskriminácie na základe veku bráni uvedenej vnútroštátnej úprave.⁷

Na tomto mieste považujem za potrebné poznamenať, že na rozdiel od generálneho advokáta Bota, ktorý vo svojom stanovisku vyjadril vážne pochybnosti o tom, či dotknutá vnútroštátna úprava vôbec má pozitívny účinok na prijímanie mladších zamestnancov do pracovného pomeru, ESD pristúpil k aplikácii princípu proporcionality bez toho, aby predtým spochybnil legitimitu cieľa tvrdeného nemeckou vládou. Táto poukazovala na potrebu ponechania pružnosti zamestnávateľom v otázke riadenia mladších zamestnancov, a tiež na skutočnosť, že nie je potrebné chrániť mladších zamestnancov v takej miere ako starších zamestnancov, pretože podľa nej mladší zamestnanci ľahšie a rýchlejšie reagujú na stratu zamestnania. Podľa generálneho advokáta však možno len s ťažkosťami pripustiť, aby „určitá miera pružnosti“ predstavovala sama o sebe legitímny cieľ objektívneho charakteru, odlišný od individuálnych dôvodov, ako sú

⁵ *Rozsudok ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010, body 29, 30 a 33*

⁶ *Rozsudok ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010, bod 41*

⁷ *Rozsudok ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010, bod 43*

napr. znižovanie nákladov alebo zlepšovanie konkurencieschopnosti.⁸ Generálny advokát neuznal ani druhú z vyššie uvedených námietok členského štátu, nakoľko predmetná právna úprava vychádzala zo stavu, ktorý platil v dvadsiatych rokoch 20. storočia, avšak v súčasnosti už nie je aktuálna.⁹

Prístupy generálneho advokáta a ESD sa líšili aj v otázke, či v prípade prebiehajúceho sporu medzi jednotlivcami má vnútroštátny súd povinnosť vylúčiť aplikáciu vnútroštátnej právnej úpravy až po tom, čo ESD potvrdí jej nezlučiteľnosť s právom Únie. Zatiaľ čo generálny advokát navrhoval, aby smernici 2000/78 bol priznaný účinok v tom zmysle, že by jednotlivcom bolo umožnené dovoľávať sa práv v nej zakotvených v rámci súdneho sporu medzi jednotlivcami s cieľom vylúčiť použitie vnútroštátneho ustanovenia odporujúceho právu Únie, ESD pokračoval v línii rozsudku Mangold a tento účinok priznal nie predmetnej smernici, ale všeobecnej právnej zásade zákazu diskriminácie na základe veku ako „zvláštnemu vyjadreniu všeobecnej zásady rovnakého zaobchádzania.“¹⁰

Z vyššie uvedeného postupu ESD možno vyvodit' (nie veľmi prekvapivý) záver, že všeobecná právna zásada rovnakého zaobchádzania má autonómny rozsah aplikácie, ktorý presahuje rozsah smernice 2000/78. Vzhľadom na to, že ESD v rámci právnych úvah vo svojom rozhodnutí výlučne odkazuje na „všeobecnú právnu zásadu zákazu diskriminácie na základe veku, konkretizovanú smernicou 2000/78,“¹¹ možno s určitosťou vzťahovať spomínaný účinok len na ňu. Rozsudok v žiadnom prípade neposkytuje odpoveď na to, či sa právo jednotlivcov dovoľávať sa všeobecnej právnej zásady s cieľom vylúčiť použitie vnútroštátneho ustanovenia odporujúceho právu Únie vzťahuje aj na ostatné typy prípadov, v ktorých smernice predstavujú osobitné vyjadrenie niektorej zo všeobecných právnych zásad.

ESD sa pri skúmaní, či európske právo (všeobecná právna zásada zákazu diskriminácie na základe veku, konkretizovaná smernicou 2000/78) bráni dotknutej vnútroštátnej úprave, striktnie držal textu uvedenej smernice, čím na jednej strane neprekročil rámec stanovený európskym právotvorcom

8 Stanovisko Generálneho advokáta Yvesa Bota vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG, prednesené dňa 7.7.2009, bod 47

9 Stanovisko Generálneho advokáta Yvesa Bota vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. Co. KG, prednesené dňa 7.7.2009, bod 48

10 Rozsudok ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010, bod 50

11 Pozri napr. body 27, 43, 51, 53, 55 a 56 rozsudku ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010

v smernici (čím rešpektoval ním nastavené parametre na určenie toho, ktoré rozdielne zaobchádzanie na základe veku je prípustné a z akých dôvodov), na strane druhej však objasnil účinok všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku len v rozsahu, v akom je vyjadrená v smernici 2000/78.

Vzhľadom na neustále rastúci vplyv Európskeho práva (predovšetkým základných práv Európskej únie) na vzťahy medzi súkromnými osobami¹² zastávam názor, že bude len otázkou krátkeho času, kým ESD rozšíri možnosti jednotlivcov dovoľávať sa aj iných všeobecných právnych zásad konkretizovaných smernicami, s cieľom vylúčiť aplikáciu vnútroštátneho práva, ktoré je s nimi v rozpore. V nadväznosti na trend nastolený ESD v skúmanom rozsudku (pôsobením účinkov všeobecnej právnej zásady obsah vyjadrený v právnom predpise stráca z hľadiska jeho aplikácie formu smernice) považujem za málo pravdepodobné, že by súd v uvedených prípadoch smeroval svoje rozhodovanie v zmysle návrhov Generálneho advokáta Bota a priznal uvedené účinky priamo smerniciam, ktoré prispievajú k zaručeniu základných práv.¹³ Aj keď v konečnom dôsledku by bol praktický dopad riešenia navrhovaného Generálnym advokátom totožný s riešením, pre ktoré sa rozhodol ESD, z legitimizačného hľadiska sa podľa môjho názoru javí priznanie spomínaných účinkov všeobecnej právnej zásade ako právne a politicky priechodnejšia možnosť.

Záver ESD v tomto ohľade nepriamo poukazuje na neisté postavenie smerníc ako sekundárneho prameňa v systéme Európskeho práva, v ktorých sa „najviac prejavuje rozpor medzi snahou zaistiť jednotnú aplikáciu komunitárnych predpisov a vôľou rešpektovať inštitucionálnu a procesnú autonómiu členských štátov.“¹⁴ Snaha o riešenie uvedeného rozporu a o zabezpečenie rovnováhy vo vzťahu medzi Európskym právom a vnútroštátnym právom viedlo k značnej deformácii pôvodného charakteru smernice ako prameňa práva, čo prispelo k neprehľadnosti účinkov, ktoré sú tieto spôsobilé vyvolať. Domnievam sa, že cieľom postupu ESD bolo vyhnúť sa „pasci“ štrukturálnych princípov Európskeho práva, vzťahujúcich sa na účinky smerníc, ktoré by obmedzovali pôsobenie všeobecných právnych zásad v právnych poriadkoch členských štátov. Je potrebné tiež poukázať na skoršiu judikatúru ESD, v rámci ktorej súd stanovil, že „sa nemôže hoci aj jasné, presné a bezpodmienečné ustanovenie smernice zaručujúce jednotlivcovi práva alebo ukladajúce povinnosti samo o sebe

12 Stanovisko Generálneho advokáta Yvesa Bota vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG, prednesené dňa 7.7.2009, bod 90

13 Stanovisko Generálneho advokáta Yvesa Bota vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG, prednesené dňa 7.7.2009, bod 90

14 Simon, D.: Komunitární právní řád. Praha: ASPI, 2005, s. 339

aplikovať v rámci sporu, v ktorom stoja proti sebe výhradne jednotlivci.¹⁵ Nakoľko v prípade smernice 2000/78 ide nepochybne o právny predpis spĺňajúci vyššie citované požiadavky, jej účinky na aplikovateľnosť vnútroštátneho práva, ktoré je s ňou v rozpore, sú v rámci súkromno-právneho sporu medzi pani Küçükdeveci a spoločnosťou Swedex GmbH & Co. KG vylúčené.

Vylúčenie vnútroštátnej právnej úpravy v dôsledku existencie všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku sa javí ako argument s väčšou váhou než dosiahnutie tohto výsledku účinkami smernice aj z dôvodu zahrnutia tejto zásady do textu Charty základných práv Európskej únie, ktorá skutočnosť legitimizuje postavenie ESD ako vedúceho činiteľa európskeho integračného procesu, zabezpečujúceho jednotnú aplikáciu a plný účinok všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku. Skúmaný rozsudok potvrdzuje význam Charty základných práv Európskej únie ako činiteľa odstraňujúceho pochybnosti o správnosti a presvedčivosti deklarovania všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku, vzhľadom na jej namietanú absenciu v ústavných tradíciách spoločných členským štátom Európskej únie. Hľadanie opory v spoločných ústavných tradíciách ako prameňoch poznania práva pre existenciu tej- ktorej všeobecnej právnej zásady už nie je potrebné – Charta samotná je totiž vyjadrením týchto ústavných tradícií.

S poukazom na vyššie uvedenú argumentáciu považujem prístup ESD pri rozvíjaní všeobecných právnych zásad za zdržanlivý a v súlade s cieľom európskeho právotvorcu. Pridržiaval sa textu smernice, čím ESD rešpektoval inštitucionálnu rovnováhu v rámci Európskej únie, založenej na funkčnom rozdelení, podľa ktorého majú byť funkcie únie prevzaté orgánmi, ktoré sú na to najlepšie vybavené, a to v prospech účinného dosiahnutia cieľov Európskej únie. Súd súčasne rešpektoval svoju judikatúru vzťahujúcu sa na nemožnosť aplikácie (neúčinnosť) smerníc zaručujúcich jednotlivcom práva na právne vzťahy medzi jednotlivcami.

Spomínanú zdržanlivosť ESD pri formulovaní všeobecných právnych zásad dokumentuje skoršie rozhodnutie vo veci *Audiolux*,¹⁶ v ktorom súd odmietol uznať zásadu rovnosti zaobchádzania s menšinovými akcionármi vyjadrenú v smerniciach č. 77/91¹⁷ a č. 79/279¹⁸ za všeobecnú právnu

15 Rozsudok ESD vo spoj. veci C-397/01 a C-403/01 Bernhard Pfeiffer and others v Deutsches Rotes Kreuz [2004] ECR I-8835, bod 109

16 Rozsudok ESD vo veci C-101/08 Audiolux SA and others v Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) and others, Bertelsmann AG and others zo dňa 15.10.2009

17 Smernica Rady 77/91/EHS z 13. decembra 1976 o koordinácii ochranných opatrení, ktoré členské štáty vyžadujú od obchodných

zásadu. Uvedená zásada spočívala vo výlučnej povinnosti akcionára, ktorý nadobudol alebo zväčšil svoju kontrolu v obchodnej spoločnosti, ponúknuť menšinovým akcionárom odkúpenie akcií za rovnakých podmienok, ako sú podmienky stanovené na nadobudnutie obchodného podielu v tejto spoločnosti, ktorým väčšinový akcionár získal alebo posilnil svoju kontrolu v spoločnosti. Na prvý pohľad zdá, že závery ESD v oboch prípadoch si navzájom odporujú, keďže na rozdiel od rozsudku vo veci Küçükdeveci súd v prípade Audiolux odmietol priznať osobitnému vyjadreniu zásady rovnosti zaobchádzania status všeobecnej právnej zásady. Po podrobnejšom preskúmaní obidvoch rozhodnutí je však zrejmé, že pôvod tohto zdanlivého rozporu tkvie v absencii zakotvenia rovnosti zaobchádzania s menšinovými akcionármi v primárnom práve Európskej únie a v spoločných ústavných tradíciách členských štátov. Na rozdiel od zákazu diskriminácie na základe veku, oporu pre uvedenú zásadu nemožno nájsť ani v Charte základných práv Európskej únie. Podľa ESD zásada nemôže byť považovaná za samostatnú všeobecnú právnu zásadu, nakoľko zásada rovnosti zaobchádzania s menšinovými akcionármi sa vzťahuje len na špecifické situácie v oblasti práva obchodných spoločností upravené vo vyššie uvedených smerniciach (kým zákaz diskriminácie z dôvodu veku sa nevzťahuje len na oblasť zamestnania a povolania upravenú smernicou, pretože tento druh diskriminácie sa môže objaviť aj v iných kontextoch, ktoré nie sú zakotvené v smernici), chýba jej „ústavný presah“ a ako osobitné vyjadrenie všeobecnej zásady rovnosti v oblasti práva obchodných spoločností vyžaduje legislatívne spracovanie prostredníctvom sekundárneho právneho aktu Európskej únie. Podľa ESD „všeobecná právna zásada rovnosti zaobchádzania nemôže sama o sebe založiť osobitnú povinnosť väčšinového akcionára voči ostatným akcionárom ani určiť, ktorá špecifická situácia sa s touto povinnosťou spája.“¹⁹ Táto argumentácia podľa môjho názoru spôsobuje neopodstatnenosť kritických názorov o „bezhraničnej expanzii“ všeobecných právnych zásad v dôsledku judikatúry ESD.²⁰

spoločností na ochranu záujmov spoločníkov a tretích osôb, OJ 1977 L 26, s. 1-13

18 Smernica Rady 79/279/EHS z 5. marca 1979 o koordinácii podmienok prijatia cenných papierov na kótovanie na burze cenných papierov, OJ 1979 L 66, s. 21- 32

19 Rozsudok ESD vo veci C-101/08 Audiolux SA and others v Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) and others, Bertelsmann AG and others zo dňa 15.10.2009, bod 57

20 SCHWARZE, J.: The Future of the European Public Law. In: BIRKINSHAW, P., VARNEY, M. (eds.): The European Union Legal Order after Lisbon. Alpen aan den Rijn : Kluwer Law International 2010, s. 26

Hlavným prínosom judikatúry ESD týkajúcej sa všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku vidím v posilnenej ochrane práv jednotlivca, poškodeného protiprávnym konaním členského štátu, spočívajúcim v nenáležitej implementácii smernice č. 2000/78. Ak by súd neuznal právo navrhovateľky vo veci samej p. Küçükdeveci dovoliť sa dotknutej všeobecnej právnej zásady s cieľom vylúčiť použitie odporujúceho vnútroštátneho ustanovenia, bola by p. Küçükdeveci odkázaná na podanie samostatnej žaloby na uplatnenie nároku na náhradu škody proti Spolkovej republike Nemecko z dôvodu neúplného prebratia uvedenej smernice. V tejto súvislosti generálny advokát Bot uvádza: ...hlavným nedostatkom odpovede, ktorá by v konečnom dôsledku viedla S. Küçükdeveci k podaniu žaloby o náhradu škody by bola prehra v spore a z nej plynúce finančné dôsledky aj napriek zisteniu diskriminácie na základe veku odporujúcej smernici č. 2000/78... Takéto riešenie by podľa môjho názoru odporovalo právu na účinnú právnu ochranu...v tomto ohľade účinný boj proti mohol priznať znevýhodneným osobám rovnaké výhody, aké požívajú zvýhodnené osoby, bez toho, aby ich musel vyzývať na podanie žaloby o náhradu škody proti členskému štátu.²¹

Je skutočne namieste úvaha, či možnosť jednotlivca získať od členského štátu nápravu a žiadať náhradu škody v tomto prípade napĺňa požiadavku plnej a efektívnej ochrany práv, ktorá mu vyplýva z komunitárneho práva. Generálny advokát Mazák a Martina Jánošíková upozorňujú, že „aj keď princíp (zodpovednosť štátu za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva – pozn.) Súdny dvor pomenoval, nie je to on, kto v konkrétnom prípade rozhoduje o zodpovednosti štátu za škodu spôsobenú porušením komunitárneho práva. Žaloby na náhradu škody, ktoré spôsobili štáty, sa podávajú výlučne na vnútroštátne súdy.“²²

Podľa niektorých autorov doterajšie skúsenosti naznačujú, že praktická aplikácia rozhodnutí ESD, v ktorých súd vyzval členský štát, aby v rámci vnútroštátnych právnych predpisov týkajúcich sa zodpovednosti zabezpečil právo jednotlivca na náhradu škody, ktorá im bola spôsobená neprebratím smernice, častokrát nezodpovedá ESD proklamovanej idei plného účinku práva Únie. Ako príklad môže slúžiť situácia po vynesení rozsudku ESD vo veci Francovich,²³ v ktorom súd stanovil povinnosť členského štátu nahraďiť škodu spôsobenú p. Francovichovi neprebratím smernice č. 80/987

21 *Stanovisko Generálneho advokáta Yvesa Bota vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG, prednesené dňa 7.7.2009, bod 69*

22 MAZÁK, J., JÁNOŠÍKOVÁ, M.: *Výber rozhodnutí Súdneho dvora ES. Bratislava: IURA EDITION 2007, s. 172*

23 *Rozsudok ESD v spoj. veciach C-6/90 a C-9/90 Andrea Francovich, Daniela Bonifaci and others v Italian Republic [1991] ECR I-5357*

o zblížovaní právnych predpisov členských štátov, vzťahujúcich sa na ochranu zamestnancov v prípade platobnej neschopnosti ich zamestnávateľa.²⁴ P. Francovichovi nikdy nebola žiadna náhrada škody vyplatená, pretože patrila do skupiny osôb, na ktorú sa uvedená smernica pre prípad platobnej neschopnosti zamestnávateľa *expressis verbis* nevzťahovala.²⁵

Bez ohľadu na opodstatnenosť námietok voči inštitútu žalôb na náhradu škody spôsobenej porušením komunitárneho práva, „vylučujúci“ účinok všeobecnej právnej zásady nepochybne predstavoval pre p. Küçükdeveci efektívny prostriedok právnej ochrany. Na druhej strane, nijakým spôsobom nemožno zakryť fakt, že tento účinok mal negatívny dopad na právne postavenie jej bývalého zamestnávateľa, obchodnú spoločnosť Swedex GmbH & Co. KG, a to so zreteľom na neuplatnenie požiadavky formálnej právnej istoty (predvídateľnosti práva).

V tejto súvislosti je však nutné rešpektovať skutočnosť, že princíp právnej istoty nemá v porovnaní s ostatnými právnymi princípmi (všeobecnými právnymi zásadami) nadradené postavenie a rovnako ako ostatné všeobecné právne zásady podlieha v procese aplikácie, resp. interpretácie pomeriavaniu. Jeho relatívny charakter môže viesť pri aplikácii a interpretácii k rôznorodým výsledkom. Tridimas uvádza ako príklad rozsudok ESD vo veci Van Duyn,²⁶ v ktorom tento argumentujúci princíp právnej istoty priznal smerniciam za určitých okolností priamy účinok. Výkladom čl. 249 Zmluvy o ES vo svetle uvedeného princípu však bolo možné dôjsť aj k opačnému záveru.²⁷

Otázkou pomeriavania princípu právnej istoty sa ESD vo svojom rozsudku vo veci Küçükdeveci vôbec nezaoberal. Namiesto toho sa obmedzil len na konštatovanie povinnosti vnútroštátneho súdu, aby zaručil plný účinok práva Únie, ako výrazu štrukturálneho princípu (konceptie) efektivity.

24 Smernica Rady 80/987/EHS z 20. októbra 1980 o zblížovaní právnych predpisov členských štátov, vzťahujúcich sa na ochranu zamestnancov v prípade platobnej neschopnosti ich zamestnávateľa, OJ 1980 L 283, s. 23-27

25 BOBEK, M.: A New Legal Order, or a Non-existent One? – Some (Early) Experiences in the Application of EU Law in Central Europe. In: Croatian Yearbook of European Law and Policy vol 2., 2007, s. 265 - 298

26 Rozsudok ESD vo veci 41/74 Yvonne van Duyn v Home Office [1974] ECR 1337

27 Tridimas, T.: General Principles of Community Law, 2. vyd. , Oxford: Oxford University Press 2006, s. 243

Napriek tomu, že ESD opomenul podrobiť účinky svojho rozhodnutia kontrole z pohľadu princípu právnej istoty, nemusí to ešte znamenať, že by dotknuté rozhodnutie bolo v rozpore s týmto princípom (všeobecnou právnou zásadou) ako základným inštitútom stojacim v pozadí právneho poriadku Únie. Cieľom „vylučujúceho“ účinku všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku je zabezpečenie efektívnosti právneho poriadku Únie, a tiež jednotnej a konzistentnej aplikácie práva Únie vnútroštátnymi orgánmi. V tomto ponímaní koncepcia efektivity práva a jednotnej aplikácie prispieva k stabilite právneho poriadku ako predpokladu princípu formálnej právnej istoty (predvídateľnosti práva).

Princíp právnej istoty vyžaduje hľadanie rovnováhy medzi stabilitou práva ako predpokladom jeho predvídateľnosti a súčasne flexibilitou práva, vzťahujúcu sa na potrebu adaptácie práva na neustále meniace sa spoločenské podmienky. V kontexte aplikácie všeobecných právnych zásad a štrukturálnych princípov ako napr. princípu efektivity ESD, ktorá vyššie spomínanú flexibilitu práva Únie umožňuje, je zabezpečenie tejto rovnováhy problematické. Výsledok aplikácie právnych princípov ESD, ktoré sú z hľadiska právnej, politickej a ekonomickej integrácie nevyhnutné, vždy závisí od kontextu, v ktorom tieto vystupujú. Tento odklon od formálnej právnej istoty kladie na ESD väčšiu zodpovednosť v tom smere, aby svoje rozhodnutia presvedčivo odôvodnil za účelom dosiahnutia čo najširšej podpory zo strany vnútroštátnych súdov a ostatných verejných orgánov interpretujúcich a aplikujúcich právo Európskej únie v členských štátoch. To platí najmä za stavu, keď vzťah partnerstva a spolupráce medzi sudcom ESD a národnými sudcami zostáva aj v súčasnosti zdôrazňovanou právnou a politickou maximou.²⁸

Vychádzajúc z klasickej rétoriky, existujú tri spôsoby argumentácie, ktoré rečník používa na presvedčenie „obecenstva“ o správnosti svojho postoja: ethos (argumentácia zameraná na presvedčení obecenstva vychádzajúceho z povahy a autority rečníka), pathos (argumentácia pôsobiaca prostredníctvom emócií) a logos (argumentácia založená na logike a rozumnosti).

Príkladom použitia prvých dvoch z vyššie uvedených spôsobov argumentácie v rozsudku ESD vo veci Küçükdeveci ESD je napr. bod 45 rozsudku, podľa ktorého „ak ide v prvom rade o úlohu vnútroštátneho súdu v rozhodovaní sporu medzi jednotlivcami, v ktorom sa javí, že vnútroštátna právna úprava je v rozpore s právom Únie, Súdny dvor rozhodol, že vnútroštátne súdy majú povinnosť poskytovať právnu ochranu, ktorá pre jednotlivcov vyplýva z ustanovení práva Únie a zaručovať plný účinok týchto ustanovení (viď. v tomto zmysle rozsudky Pfeiffer, Impact).“

28 BOBEK, M. a kol.: *Predbežná otázka v komunitárnom právu*. Praha: Linde Praha 2005, s. 8

ESD v tomto bode na jednej strane opätovne deklaroval svoj úmysel vytvoriť pre jednotlivcov podmienky pre zabezpečenie účinnej právnej ochrany, a to autoritatívnym odkazom na svoju predchádzajúcu judikatúru. Uvedený bod, ako aj bod 21 rozsudku, v zmysle ktorého ESD „uznal, že zásada zákazu diskriminácie na základe veku, musí byť považovaná za všeobecnú právnu zásadu práva Únie,“ v spojení s odkazom na Chartu základných práv Európskej únie v bode 22 rozsudku, môže byť podľa môjho názoru vnímaný ako pathos, „využívajúci“ pozitívne emócie „obecnstva,“ existujúceho v prostredí európskej právnej kultúry, založenej na ideí ochrany základných práv jednotlivcov. Argumentácia všeobecnou právnou zásadou akou je zákaz diskriminácie teda zohráva dôležitú úlohu v procese akceptácie súdom predkladaných dôvodov rozhodnutí zo strany subjektov Európskeho práva.

Bez ohľadu na vyššie uvedené, odvolávanie sa na všeobecné právne zásady v procese argumentácie ESD reflektuje pojem ethos vo význame „integrujúceho princípu, ktorý vystupoval ako duch národa, či kmeňa,“²⁹ a ktorý má v podmienkach Európskej únie ambíciu vystupovať ako princíp integrujúci celé európske právne spoločenstvo ako jeden „kmeň.“

Aspekt akceptovateľnosti argumentácie ESD ako súčasť princípu právnej istoty ale vyžaduje, aby okrem spomínaných spôsobov dôvodovania ovplyvňujúcich presvedčivosť súdom predkladaných téz, založil ESD vyvedené závery na logickom odôvodnení. ESD by teda mal vo svojich rozhodnutiach objasňovať, z akých dôvodov a na akom základe považuje určité argumenty za relevantné pre rozhodnutie a iné nie.

Argumentáciu na základe logu možno demonštrovať napr. bodom 49 rozsudku *Kücükdeveci*, v ktorom súd uviedol dôvod, pre ktorý nepripadá do úvahy použitie eurokonformného výkladu na dotknutú smernicu. Je však potrebné uviesť, že ESD nijakým spôsobom racionálne nevysvetlil, prečo nepostupoval v zmysle stanoviska generálneho advokáta Bota a „vylučujúci“ účinok všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku vyjadrenej v smernici č. 2000/78 nepriznal priamo tejto smernici. Ako to už bolo uvedené vyššie, rozsudok tiež neposkytuje odpoveď na to, či sa tento účinok vzťahuje aj na ostatné typy prípadov, v ktorých smernice predstavujú osobitné vyjadrenie niektorej zo všeobecných právnych zásad a bližšie nevysvetľuje ani podmienky, za ktorých môže nastať. Je však otázne, či konanie o predbežnej otázke je vhodným priestorom pre ESD na úvahy všeobecného charakteru, keď jeho hlavným účelom je poskytnutie odpovedí na otázky predložené

²⁹ ČIPKÁR, J.: *Etika a právo. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2010, s. 13*

vnútroštátnym súdom.³⁰ Niektorí autori ale poukazujú na to, že snaha ESD o poskytnutie užitočnej odpovede môže vyústiť k tomu, že rozhoduje ultra petita a odpovedá nielen na otázky, ktoré vnútroštátny súd predložil, ale aj na otázky, ktoré mu predložené neboli.³¹ Aj napriek tejto skutočnosti závisí objasnenie podmienok aplikácie všeobecných právnych zásad ESD a ich účinkov od jeho judikatúry, rozvíjanej nekoordinovane krok po kroku, v závislosti od predbežných otázok predkladaných vnútroštátnymi súdmi. Dokazujú to aj závery súdu v rozhodnutí vo veci *Kücükdeveci*, ktoré bude tento nútený s vysokou pravdepodobnosťou v budúcnosti klasifikovať v súlade s požiadavkou logu. Inštitút konania o predbežnej otázke vytvára priestor pre vnútroštátne súdy, aby v prípade neakceptovateľnosti rozhodnutia z dôvodu nedostatkov jeho logického odôvodnenia, prejavili svoj nesúhlas „kooperáciou“, t. j. predložením obdobnej predbežnej otázky s kvalifikovaným (riadne odôvodneným) nesúhlasom,³² a tým takpovediac „prinútili“ ESD k objasneniu sporných otázok, resp. nepriamo privodili judikatúry, pretože „Súdny dvor je ochotný načúvať svojim národným partnerom a prispôbiť svoju judikatúru v prípade, ak ho svojimi argumentmi presvedčia.“³³

Kým sa tak stane, bude akceptovateľnosť tohto rozsudku a z neho vyplývajúceho „vylučujúceho“ účinku všeobecnej právnej zásady zákazu diskriminácie na základe veku zo strany orgánov členských štátov a odbornej právnickej verejnosti závisieť predovšetkým od presvedčivosti argumentácie na základe emócií (pathos) a autority ESD a dojmu, ktorý v nich vyvoláva svojím postojom k ochrane práv jednotlivcov (ethos). Nedostatky argumentácie logom je možné dodatočne riešiť „dialógom“ medzi vnútroštátnymi súdmi a ESD v inštitucionálnom rámci konania o predbežnej otázke.

V súvislosti s artikuláciou problémových bodov rozsudkov ESD je bez akýchkoľvek pochybností potrebné vyzdvihnúť úlohu generálnych advokátov. Za súčasného stavu, ktorý neumožňuje sudcom ESD publikovať odlišné stanoviská, predstavujú návrhy generálnych advokátov dôležitý

30 LANG, J.T.: *Article 10 EC – The Most Important „General Principle“ of Community law*. In: Bernitz, U., Nergelius, J., Cardner, C. (eds.): *General Principles of EC Law in a Process of Development*. London: Kluwer Law International 2008 s. 98

31 SIMON, D.: *Komunitární právní řád*. Praha: ASPI, 2000, s. 726

32 BOBEK, M. a kol.: *Predbežná otázka v komunitárním právu*. Praha: Linde Praha 2005, s. 25

33 BOBEK, M. a kol.: *Predbežná otázka v komunitárním právu*. Praha: Linde Praha 2005, s. 25

spôsob vyjadrenia kritického postoja k vývoju judikatúry súdu. Návrhy generálnych advokátov tiež môžu udávať jej budúce smerovanie, prípadne slúžiť ako legitimizačný prostriedok, zvyšujúci akceptovateľnosť rozsudkov ESD.³⁴

Literature:

- BĚLOHIÁVEK, A. J.: Mezinárodně právní ochrana přímých zahraničních investic a komunitární (unijní) právo. In: *Právník*, 149, 2010, č. 10, s. 1010 - 1052
- BOBEK, M. a kol.: *Predbežná otázka v komunitárním právu*. Praha: Linde Praha 2005
- BOBEK, M.: A New Legal Order, or a Non-existent One? – Some (Early) Experiences in the Application of EU Law in Central Europe. In: *Croatian Yearbook of European Law and Policy*, vol 2., 2007, s. 265 - 298
- ČIPKÁR, J.: *Etika a právo*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2010
- LANG, J. T.: Article 10 EC – The Most Important „General Principle“ of Community law. In: Bernitz, U., Nergelius, J., Cardner, C. (eds.): *General Principles of EC Law in a Process of Development*. London: Kluwer Law International 2008
- MAZÁK, J., JÁNOŠÍKOVÁ, M.: *Výber rozhodnutí Súdneho dvora ES*. Bratislava: IURA EDITION 2007
- SCHWARZE, J.: The Future of the European Public Law. In: BIRKINSHAW, P., VARNEY, M. (eds.): *The European Union Legal Order after Lisbon*. Alpen aan den Rijn : Kluwer Law International 2010
- SIMON, D.: *Komunitární právní řád*. Praha: ASPI, 2005

³⁴ BOBEK, M. a kol.: *Predbežná otázka v komunitárním právu*. Praha: Linde Praha 2005, s. 281

- TRIDIMAS, T.: *General Principles of Community Law*, 2. vyd. , Oxford: Oxford University Press 2006
- Rozsudky ESD:
- Rozsudok ESD vo veci C-144/04 Werner Mangold v Rüdiger Helm [2005] ECR I-9981
- Rozsudok ESD vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG. zo dňa 19.1.2010
- Rozsudok ESD vo spoj. veci C-397/01 a C-403/01 Bernhard Pfeiffer and others v Deutsches Rotes Kreuz [2004] ECR I-8835, bod 109
- Rozsudok ESD vo veci C-101/08 Audiolux SA and others v Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) and others, Bertelsmann AG and others zo dňa 15.10.2009
- Rozsudok ESD vo veci C-101/08 Audiolux SA and others v Groupe Bruxelles Lambert SA (GBL) and others, Bertelsmann AG and others zo dňa 15.10.2009, bod 57
- Rozsudok ESD v spoj. veciach C-6/90 a C-9/90 Andrea Francovich, Daniela Bonifaci and others v Italian
- Smernica Rady 2000/78/ES z 27. novembra 2000, OJ 2000 L 303, s. 16-22
- Stanovisko Generálneho advokáta Yvesa Bota vo veci C-555/07 Seda Küçükdeveci v. Swedex GmbH. & Co. KG, prednesené dňa 7.7.2009, bod 47, 48, 90
- Rozsudok ESD vo veci C-41/74 Yvonne van Duyn v Home Office [1974] ECR 1337
- Smernice Rady:
- Smernica Rady 77/91/EHS z 13. decembra 1976 o koordinácii ochranných opatrení, ktoré členské štáty vyžadujú od obchodných spoločností na ochranu záujmov spoločníkov a tretích osôb, OJ 1977 L 26, s. 1-13

- Smernica Rady 79/279/EHS z 5. marca 1979 o koordinácii podmienok prijatia cenných papierov na kótovanie na burze cenných papierov, OJ 1979 L 66, s. 21- 32
- Republic [1991] ECR I-5357
- Smernica Rady 80/987/EHS z 20. októbra 1980 o zbližovaní právnych predpisov členských štátov, vzťahujúcich sa na ochranu zamestnancov v prípade platobnej neschopnosti ich zamestnávateľa, OJ 1980 L 283, s. 23-27

Contact – email
cipkar@atknet.sk